

az érzést a napló február 14-i bejegyzése egyértelművé is teszi, ami egyértelműen egy tömegkivégzést örökít meg: „*Ma reggel vízért menés közben az út szélén megszapordtak megint a hullák. A fal mellett állították őket biztos, civil ruhások és német katonák vegyest. Az egyik egész fiatal, szőke félig ülve dől a Ludovika falának, a szőke baja csapzottan hull az arcába és hirtelen olyan rettenetesen belém nyilallott: mennyire hasonlít így messziről Miklóshoz.*”⁷⁶

V. A kitörés felszámolása a városban

A főváros területén belül a kitörőket északnyugatról a 337. lövészhadosztály göngyölítette fel. Mint említettük, az egység február 11-én 16 órakor kapott parancsot arra, hogy Budafokról a Vérhalom térségébe települjön át. A hadosztály menetoszlopának zöme éppen azokban az órákban ért a Budakeszi útra, amikor keletről az első kitörő csoportok is elérték azt. Ez a kitörők számára súlyos következményekkel járt, csak kevesen tudták ugyanis lövöldözés nélkül keresztezni a vonulás útvonalát, leszámítva természetesen azokat, akik csak 12-én napközben vagy este haladtak át itt. A hadosztály naplója szerint az első harcérinkezésre éjfél után másfél órával került sor.

Ami nem teljesen érthető, hogy hogyan tudott a seregtest Buda utcáin a sötétben nagyobb veszteségek nélkül mozogni szemben a kitörő német-magyar csapatokkal anélkül, hogy ne szenvedett volna súlyosabb veszteségeket, illetve ne tört volna ki komolyabb pánik. Ezt azért is érdemes megemlíteni, mert a szovjet katonák még annyi helyismerettel sem rendelkeztek itt, mint a németek, hiszen az ostrom során egyáltalán nem ebben a szektorban harcoltak korábban. Csak részben ad erre magyarázatot az, hogy a szovjet csapatok kifejezetten jól fel voltak készülve az éjszakai harcra.⁷⁷ Az ostrom német túlélő tisztjei közül azok, akik elérték a saját vonalakat és elmondták harci tapasztalataikat, kivétel nélkül kiemelték, hogy teljesen felőrölte őket az éjjel-nappal zajló helység harc.⁷⁸ 12-én reggelre mindenesetre a seregtest egységei az Új Szent János Kórház, a Hermann Ottó út, a Varázs utca és a hűvösvölgyi Villamosremíz magasságáig jutottak – eredeti menetcéljukat tehát nem érték el.

A többi egységhez képest a seregtest „szerényebb” eredményeket is produkált: 12-én összesen 840 katona és tiszt esett fogságba, a zsákmány: 4 gépkocsi, 15 szekér, 30 ló, 8

⁷⁶ Uo. 416.

⁷⁷ Sasso kiemeli, hogy 1944–1945-ben a szovjet hadműveleteknek már 40%-a éjjel zajlott (Sasso, 1982.).

⁷⁸ BA-MA, RH 11/25, 1–5. Besprechung Chef Ausb.Abt. mit Oberstleutnant Helmut Wolff. Betr: Kampfführung in Großstädten [A kiképzési osztály vezetőjének megbeszélése Wolff alezredessel a nagyvárosi harcvezetéséről]. 1945. február 22.

darab MG34, 80 puska, 20 géppisztoly. Elpusztítva 700 katona és tiszt, 2 harckocsi és önjáró löveg kilőve. Veszteség: 9 halott, 38 sebesült. 2 ellenséges akna-telitalalat következtében megsemmisült 2 állványos géppuska. 6 ló elpusztult.⁷⁹

Aznap a 108. és a 316. lövészadosztály a XII. kerületben délről északra haladva fésülte át a területet és estére az Istenhegyi út-Diana utca magasságáig jutott. A nap folyamán még a 109. nagy hatóerejű nehézüzérdandár is hallatta hangját: tüzelt a Margit körút–Csalogány utca sarkára, a Batthyányi utca első épületére és a Margit körút–Ganz utcasarok tömbökre, valamint a királyi palota környékére (összesen 45 darab 203 mm-es ágyúlöszert használtak fel). A 320. és a 25. gárda-lövészadosztály szintén a XII. kerületet fésülte át, a 317. lövészadosztály pedig Pesthidegkútra illetve Budaligetire vonult.⁸⁰

Vélhetően ugyanazon a napon szerezte meg a 320. lövészadosztály egyik különítménye a Királyi Palotából a palota arany- és acél kulcsait, illetve egy középkori királyi buzogányt. Ezt a zsákmányt a hadtestparancsnok (37. lövészhadtest) 1945. március 1-jén elküldte Tolbuhin marsallnak.⁸¹ Könnyen lehet, hogy ezek a tárgyak ma is egy orosz lakásbelső enteriőrjét díszítik...

A nap végére a városban a harcok gyakorlatilag befejeződtek. A délutáni órákban a János kórházba befészkelődött németek is megadták magukat. Február 13-án délelőtt már csak elszórt lövöldözés fordult elő, elsősorban a Hűvösvölgy környékén. Ellenálló német góccok csak a XII. és a II. kerület erdős részén maradtak, de ezek felszámolása is másnap estig megtörtént. Február 13-án a 25. gárda-lövészadosztály Pesthidegkúttól keletre a Csúcs-hegy környékén, a 317. lövészadosztály két ezrede Solymár térségében, egy ezrede pedig Budakeszin kutatta át a területet. A 109. gárda-lövészadosztályt teherautókon Budakalász és Pomáz térségébe szállították. A 316. lövészadosztály aznap estére Zöldmál, Látó-hegy és Kecse-hegy térségébe csoportosult át.⁸²

⁷⁹ CAMO, fond: 1653., opisz: 1., gyelo: 15., 3. A 337. lövészadosztály hadinaplójának kivonata 1945. február hónapra.

⁸⁰ CAMO, fond: 9937., opisz: 1., gyelo: 45. A 109. nagy hatóerejű nehéz üzér dandár hadi naplója 17; CAMO, fond: 857., opisz: 1., gyelo: 158. A 18. gárda-lövészhadtest hadinaplója, 57–59.

⁸¹ CAMO, fond: 910., opisz: 1., gyelo: 39., csaszty: 2, 1.

⁸² CAMO, fond: 857., opisz: 1., gyelo: 158. A 18. gárda-lövészhadtest hadinaplója, 57–59.

A Varsányi Irén utca a Csalogány utca torkolatából nézve. Balra a régi Szent János kórház lebontott épülete látszik, amelynek helyén ma a buszpályaudvar látható. A kifosztott halottak körül személyes irataik hevernek. 1945. február

A „Budapesti Csoport” utolsó, ellenséggel foglalkozó jelentése február 14-én kelt, ekkor hat saját halott és 15 sebesült katonával szemben 191 elfogott és 500 megsemmisített német és magyar katonát jelentettek.⁸³ Ellenséges katonák felkutatása természetesen ezután is zajlott, de ez már nem hadműveletek, hanem az NKVD razziáival kapcsolatos művelet volt.

Itt kell említést tenni az NKVD civileket elfogó akciójáról is, aminek több tízezer budapesti lakos esett áldozatul.⁸⁴ A „hadifogolybegyűjtésre” több okból is sor kerülhetett. Szerepet játszhatott, hogy élőben is produkálni kellett legalább részben azokat a számokat, amelyeket korábban a két ukrán front mint Budapest védőserege jelentett. Legalább ennyit esett azonban a latba az a tagadhatatlan tény, hogy a magyar és német katonák igen jelentős része átöltözött és elbújt. A magyarok esetében ez egyáltalán nem meglepő, hiszen ők nyelvi akadályokkal nem szembesültek és számíthattak a lakosság jóindulatára. Német katonák esetében az elrejtőzéssel elsősorban a kényszersorozott svábok próbálkozhattak. Ők is

⁸³ Uo. 62.

⁸⁴ A kérdésre lásd Bognár, 2004.

rendelkeztek általában ehhez nyelvtudással, ráadásul lakhelyük sokszor közvetlenül Buda környékén volt. A bujkálók száma legalább ezres nagyságrendre tehető. Német katonák esetében arra is van adat, hogy az érintett hónapokon át tudott alámerülni a fővárosban.⁸⁵

VI. Pfeffer-Wildenbruch tábornok elfogása

Budapest német parancsnoka 1945. február 11-én hosszú hetek után először hagyta el a várbunkert, miután egy sajátos stílusban megírt táviratban közölte feletteseivel, hogy „új harci ellátó bázist keres” – nem merete ugyanis még ekkor sem nyíltan megmondani, hogy várbeli hadállásait nem kívánja tovább tartani.⁸⁶ A Horváth-kert egyik házából létesített áttörésen keresztül mászott le hadtestének kisebb csoportjával az Ördögárok csatornájába. Sajátos módon ehhez az akcióhoz legénységi ruhába öltözött át. Gosztonyi azt írja, hogy fogságba esése előtt tépte le magáról a rendfokozati jelzéseket,⁸⁷ azokon a felvételeken, amelyeket a szovjetek még aznap készítettek róla,⁸⁸ csak az látható, hogy kabátjáról hiányoznak a váll-lapok. Az ezt rögzítő gombok viszont sértetlenek. Az is látható, hogy legénységi sapkát hord, ami inkább arra utal, hogy kezdettől fogva legénységi öltözetet választott magának – az is lehet azonban, hogy fogságba esése után a szovjetek először átöltöztették, ugyanis ruházata az Ördögárokban minden bizonnyal alaposan átázhatott és szennyeződhetett.

Tapasztalva a Bolyai Akadémiánál lévő kijárat környékén uralkodó állapotokat, visszafordult és egy mellékjáraton, amely a Budenz utcában végződött, a hajnali órákban kimászott a földfelszínre, ahol a legközelebbi, ekkor még építés alatt álló házba menekült. Az oroszok a délelőtti órákban fedezték fel őket. Fogságba esését a szovjet források is több verzióban adják elő. Mivel az ügy komoly torzsalkodáshoz vezetett a különböző szovjet parancsnokságok között, ezért érdemes a részleteket is ismertetni.

A 297. lövészadosztály politikai tisztje szerint: *„A házáért vívott csata során⁸⁹ az ellenséghez küldtünk egy németül tudó magyar civilt azzal, hogy adják meg magukat. Az ultimátum alátámasztása végett a házzal szemben felállítottuk 45 milliméteres lövegünket, melyet M. U. Zagorjan főbadnagy irányított. A házból azt válaszolták, hogy az alábbi feltételek mellett megadják magukat:*

a) biztosítsuk az életüket,

⁸⁵ Hermann Koch és Kurt Asböck levelei Ungváry Krisztián birtokában.

⁸⁶ Ungváry, 2016: 188.

⁸⁷ Gosztonyi, 1998: 149.

⁸⁸ Lásd a Budapest ostromáról készült szovjet filmhíradót, illetve az abból készített állóképeket a HM Hadtörténeti Múzeum Fotótárában.

⁸⁹ Nem volt csata, legfeljebb néhány lövés dördülhetett.